

РОЗДІЛ I

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ЯПОНІЇ

УДК 94:327(520+73) “2020”

Городня Н.Д.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЯПОНСЬКО–АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ДЖЕПЕН ТАЙМС» 2020 Р.

***Анотація.** Висвітлено оцінки стану японсько-американських відносин за адміністрації Д. Трампа і основних чинників, які на них впливали, а також прогнози щодо впливу на них президентських виборів у США 2020 р. з японської перспективи на основі контент-аналізу матеріалів газети «Джепен Таймс» (The Japan Times). З’ясовано основні ідеї, які транслювались цією газетою з досліджуваної проблематики у 2020 р. Серед них: зацікавленість Японії в подальшому зміцненні та оновленні альянсу безпеки з США; здобутті більших можливостей для захисту своєї безпеки поза його межами; здійсненні більшого глобального впливу, підтримці нормальних відносин з Китаєм і, водночас у стримуванні його асертивних дій колективними зусиллями зацікавлених держав.*

***Ключові слова:** Японія, США, японсько-американські відносини, газета «Джепен Таймс», президентські вибори у США 2020 р., Ш. Абе, Й. Суга, Д. Трамп*

Городня Н. Состояние и перспективы развития японо-американских отношений по материалам газеты «Джэпэн Таймс» 2020 г.

***Аннотация.** Освещены оценки состояния японо-американских отношений при администрации Д. Трампа и влияющих на них основных факторов, а также прогнозы относительно влияния на них президентских выборов в США 2020 г. Они рассматриваются с японской перспективы на основе контент-анализа материалов газеты «Джэпэн Таймс» (The Japan Times). Выявлены основные идеи, которые транслировала эта газета по исследуемой проблематике в 2020 г. Среди них: заинтересованность Японии в дальнейшем укреплении и модернизации двухстороннего альянса с США; расширении возможностей защищать свою безопасность без излишней зависимости от США; осуществлении большего глобального влияния; в поддержании нормальных отношений с Китаем и, одновременно, в сдерживании его асертивных действий коллективными усилиями заинтересованных государств.*

***Ключевые слова:** Япония, США, японоско-американские отношения, газета «Джэпэн Таймс», президентские выборы в США 2020 г., С. Абэ, Ё. Суга, Д. Трамп*

Gorodnia Nataliya. Coverage of the Status and Prospects of Japan–U.S. Relations by “The Japan Times” Newspaper (2020)

***Abstract.** This paper covers Japan–U.S. relations under the Trump administration, evaluates the major factors that shaped them, as well as the impact of the 2020 presidential elections on their development. These issues are addressed from Japan’s perspective, based on the content-analysis of “The Japan Times” newspaper, published in 2020. This research reveals the main messages, conveyed in the newspaper, including Japan’s interest in further strengthening of security alliance with the United States, and simultaneously in its modernization, in enhancing own abilities to defend its security, in playing the greater global role,*

in maintaining normal relations with China, and containment of its assertiveness by multilateral actions of all interested nations.

Key words: *Japan, the United States, Japan-U.S. relations, The Japan Times newspaper, the 2020 U.S. presidential elections, Shinzo Abe, Yoshihide Suga, D. Trump*

Постановка проблеми. Суттєвий вплив на японсько-американські відносини 2017–2020 рр. мала особистість президента Д. Трампа. Під час передвиборчої кампанії 2016 р. він критикував японський уряд за його торговельну і монетарну політику, вимагав більшого внеску союзників, включаючи Японію, у колективну систему безпеки. Після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах, прем'єр-міністру Японії Шінзо Абе (грудень 2012 р. – вересень 2020 р.) вдалося встановити з ним тісні особисті відносини. Після цього він здійснював майстерну дипломатію, яка дозволила уникнути реалізації більшості передвиборчих заяв Д. Трампа стосовно Японії. Більше того, відносини між двома державами та їхній двосторонній альянс зміцнилися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 2020 рік був важливим для японсько-американських відносин. На листопад цього року в США були заплановані чергові президентські вибори, від результатів яких багато в чому залежали перспективи подальшого розвитку двосторонніх відносин. Їхній стан і перспективи, а також події, які мали на них безпосередній вплив, висвітлювали японські ЗМІ, включаючи газету «Джепен Таймс» (The Japan Times). Це найбільша і найстаріша щоденна англомовна газета консервативного спрямування, яка видається в Токіо з 1897 р. Серед опублікованих в ній матеріалів – аналітичні огляди, коментарі й наукові статті, підготовлені штатними співробітниками газети, а також відомими науковцями і дипломатами. Вони вміщують критичний огляд японсько-американських відносин, прогнози стосовно можливого впливу на них результатів президентських виборів у США і регіональної політики Китаю.

Формулювання цілей статті. Метою цього дослідження є висвітлення стану американсько-японських відносин і прогнозів стосовно впливу на них президентських виборів у США з японської перспективи на основі аналізу матеріалів газети «Джепен Таймс», опублікованих у 2020 р. Контент-аналіз цих матеріалів було здійснено в хронологічній послідовності їх публікації.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалось у статті Юкі Тацумі, співробітниці науково-аналітичних центрів у Вашингтоні й Токіо (лютий 2020 р.) [11], в Японії уважно спостерігали за перебігом президентської кампанії в США і оцінювали який з кандидатів буде кращим для неї.

У разі переобрання Д. Трампа очікувалось продовження ним політики останніх чотирьох років, а також непередбачуваності його рішень, негативного ставлення до мультилатералізму і жорстких вимог взаємності. Відповідь на питання, чи зміг Ш. Абе отримати конкретні політичні результати від значного інвестування часу і енергії у створення і підтримку позитивних відносин з Д. Трампом, була дискусійною. Проте визнавалось, що ці зусилля захистили Японію від більш жорсткої критики з боку президента США.

У разі перемоги на виборах в США представника Демократичної партії, нова адміністрація могла заявити про необхідність «оновлення» відносин з союзниками, проте було важко передбачити принципи її зовнішньої політики. Адже не Д. Трамп поклав кінець готовності США служити «світовим поліцейським», а Б. Обама. За його адміністрації військові витрати США перестали зростати, що дозволило Китаю здолати своє відставання у сфері багатьох новітніх технологій і застосувати їх для військових потреб. Невідповідність слів і справ адміністрацій Б. Обама коштувала США довіри з боку багатьох держав. Як очікувалось, навіть якщо президент-демократ не буде надмірно акцентувати увагу на взаємності, США продовжать спонукати союзників до більшої ролі у захисті своєї безпеки, а Японії доведеться й надалі докладати зусиль, щоб США зберег-

ли своє залучення і безпекові зобов'язання в Індійсько-Тихоокеанському регіоні (ІТР).

В Японії найбільш вірогідним кандидатом від Демократичної партії на президентських виборах 2020 р. вважали колишнього віце-президента Джо Байдена. Проте під час кокусу в Айові і праймеріз Демократичної партії в Нью-Гемпширі в лютому 2020 р. він виявився позаду 38-річного Піта Буттіджа і представника лівого крила партії Берні Сандерса. Це піднімало питання, як японський уряд мав взаємодіяти зі США у разі перемоги на президентських виборах одного з цих політиків і хто з наступників Ш. Абе краще відповідав цій ролі.

Тож висловлювалась думка, що президентські вибори в США 2020 р. мали найбільший вплив на обговорення питання про політичне лідерство в Японії після Ш. Абе. Термін його прем'єрства мав закінчитися в 2021 р. і всередині правлячої Ліберально-демократичної партії (ЛДП) вже почалось політичне маневрування з питання, хто його замінить. До найбільш очевидних кандидатів належали колишній генеральний секретар ЛДП Шігеру Ішіба, головний секретар кабінету Йошіхіде Суга, колишній і тогочасний міністри закордонних справ Фуміо Кішіда і Тошіміцу Мотегі.

У разі переобрання Д. Трампа на другий термін, наступника Ш. Абе мали розглядати з тієї перспективи, хто зможе найкраще управляти відносинами з ним. Натомість у разі обрання кандидата Демократичної партії напрямки дискусії щодо політичного лідерства після Абе могли змінитися. Японські лідери, які мали будувати персональні відносини з Демократичною адміністрацією (наприклад, П. Буттіджа), мали суттєво відрізнятись від Ш. Абе і його найбільш ймовірних наступників. Перемога представника Демократичної партії могла відкрити можливості для тих, кого вважали надто «молодими», включаючи міністра оборони Таро Коно і міністра довілля Шіндзіро Коїзумі. За висновками Ю. Тацумі, президентські вибори в США могли стати екзистенціальним шоком, необхідним для відродження японської

політики і зміни поколінь в політичному керівництві Японії, що давно назріли [11].

У іншій статті, за авторства голови незалежного аналітичного центру «Азійсько-Тихоокеанська ініціатива» (Токіо) Ючі Фунабесі (березень 2020 р.) [1], відзначались успіхи передвиборчої кампанії сенатора Б. Сандерса, які робили ймовірним його номінацію кандидатом у президенти від Демократичної партії. У цьому випадку в листопаді 2020 р. американці мали обирати між правим і лівим популізмом, який уособлювали Д. Трамп і Б. Сандерс, а це могло мати негативні наслідки для Японії й японсько-американських відносин.

Як зазначалось, президент Д. Трамп послідовно уникав мультилатералізму і реалізовував внутрішній порядок денний, який розділяв американське суспільство. Б. Сандерс поділяв протекціоністські погляди Д. Трампа, покладав відповідальність за втрату мільйонів робочих місць американців на торговельні угоди і закликав до виходу США зі Світової організації торгівлі. Навіть поміркований Д. Байден, основний конкурент Б. Сандерса за номінацію від Демократичної партії, критикував угоду Транс-Тихоокеанське партнерство (ТТП), яку раніше підтримував. Ставлення демократів до Китаю не суттєво відрізнялось від республіканців, у той час як японські лідери були стурбовані послабленням економічних зв'язків між США і КНР, найбільшими торговельними партнерами Японії. Застосування ними протекціоністських заходів руйнувало глобальні мережі постачання і мало негативний вплив на японську економіку.

Натомість Японія підтримувала принципи мультилатералізму, включаючи багатосторонні торговельні угоди. Після виходу США з ТТП уряд Ш. Абе взяв на себе лідерство у справі її збереження, унаслідок чого у 2018 р. було підписано нову угоду Усебічне і прогресивне транс-тихоокеанське партнерство (УПТТП). У 2019 р. набула чинності угода про вільну торгівлю між Японією і ЄС. Японія мала тісні відносини з державами АСЕАН, що посилювали її шанси відігравати роль глобального лідера, захисника

багатостороннього ліберального порядку, заснованого на певних правилах.

Для цього, на думку Ю. Фунабесі, Японія мала діяти проактивно в напрямку формування глобальних правил. Наприклад, Японія могла б працювати над залученням Великої Британії до Усебічного і прогресивного Транс-Тихоокеанського партнерства і над поширенням принципів нових відносин з ЄС на інших членів УПТТП через нову угоду. Японія мала сприяти досягненню угоди Регіональне усебічне економічне партнерство за участю десяти держав-членів АСЕАН і шести держав Індійсько-Тихоокеанського регіону (Японії, КНР, Республіки Кореї, Австралії, Нової Зеландії й Індії). Вихід Індії з цих переговорів підривав японську стратегію «вільного і відкритого Індійсько-Тихоокеанського регіону». Тож японський уряд мав докласти зусиль, щоб Індія врешті приєдналась до цієї угоди, коли це дозволять її внутрішні умови.

Японія і КНР змогли домовитись стосовно важливості принципів прозорості і прийняттого рівня заборгованості у сфері інфраструктурних інвестицій, що відкрило більше можливостей для їхнього двостороннього співробітництва на основі взаємоприйнятних правил. Спалах COVID-19 посилив почуття вразливості й взаємозалежності двох держав. Уряд і компанії Японії надали КНР 2 млн масок. Японія також розраховувала отримати від Китаю хоча б мільйон масок. Така «маскова дипломатія» мала стабілізуючий вплив на двосторонні відносини.

За висновком Ю. Фунабесі, незважаючи на багато можливостей для Японії зміцнювати ліберальний міжнародний порядок, її здатність робити це все ще базувалась на співробітництві зі США, яке значною мірою залежало від результатів президентських виборів 2020 р. Правий і лівий популізм в США ускладнював двосторонній альянс, обмежував роль Японії як держави, що формує правила, і міг стати найбільшою проблемою як для неї, так і для міжнародного порядку повоєнного періоду [1].

Усі автори, які висвітлювали відносини Японії і США, підкреслювали значення їхнього альянсу для миру і стабільності в

Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Водночас висловлювалась думка, що зміна регіональної ситуації у зв'язку з новою політикою Китаю потребувала чергової модернізації альянсу і розвитку здатності Японії діяти самостійно у тих сферах, які він не покривав. Іншою важливою темою була регіональна політика Японії у зв'язку з суттєвим погіршенням американсько-китайських відносин і перспективами подальшого зростання впливу Китаю.

Як зазначалось у статті штатних співробітників газети С. Сугіяма і Дж. Джонсона, опублікованої у червні 2020 р. [9], Японія, яка тривалий час підштовхувала США зайняти більш жорстку позицію щодо «агресивного Китаю», опинилась між двома наддержавами, які конкурували в економічній і безпековій сферах. У цій ситуації Японія мала «бути обережною щодо того, чого вона хоче» і розвивати відносини з обома державами.

У щорічній промові перед парламентом у січні 2020 р. Ш. Абе зазначив, що Японія і Китай «поділяли велику відповідальність за мир і процвітання у регіоні і світі» й пообіцяли побудувати «нову еру зрілих відносин». Після років зростання напруженості між Токіо і Пекіном у зв'язку з довготривалими історичними проблемами і стурбованістю японського уряду стосовно дій Китаю біля островів Сенкаку, за останній рік відносини між двома державами покращились. Для закріплення цих нових відносин планувалось використати запланований на квітень 2020 р. державний візит Сі Цзіньпіна у Японію. Проте цьому зашкодило швидке поширення коронавірусу з міста Ухань. Ш. Абе опинився перед серйозним тиском щодо негайного закриття кордонів для візитів з КНР. Через запланований візит китайського лідера це не було зроблено, на відміну від візитів зі США і Австралії. Лише після того як у березні Сі відклав свій візит у Японію, на початку квітня всі візити з КНР було заборонено.

У статті зазначалась надмірна економічна залежність Японії від Китаю. Так, перед пандемією китайські туристи склали майже 35 % усіх туристів, які відвідували Японію. Лише в січні 2020 р. їх прибуло майже 925 тис. осіб. Прямі інвестиції Японії в

КНР у перші шість місяців 2019 р. склали 70 млрд дол. (7,67 трлн ієн). У квітні 2020 р. японський уряд виділив додатково 243,5 млрд ієн, щоб допомогти японським фірмам перевести свій бізнес з КНР в Японію чи в інше місце. Проте, як виявилось, альтернативу Китаю було важко знайти. Відкрити новий завод у Бангладеш чи В'єтнамі стало набагато складніше, ніж це було раніше.

В умовах суттєвого погіршення американсько-китайських відносин Ш. Абе «прокладав власний шлях» на основі принципів мультилатералізму і багатостороннього співробітництва у таких сферах як торгівля, морська безпека, охорона здоров'я, формування спільних правил у сферах інвестування, технологій і обміну інформацією. Він говорив про посилення глобальної ролі Японії, побудову нового міжнародного порядку і прагнення співпрацювати з державами, які поділяли «універсальні цінності свободи, демократії, основних прав людини і верховенства права».

З одного боку, ці заяви означали опосередковану критику КНР. З іншого боку, вони свідчили про занепокоєність японського уряду щодо надто жорсткої політики адміністрації Трампа по відношенню до КНР. Коли на прес-конференції 25 травня Ш. Абе запитали, яку сторону він обере у разі загострення суперечностей між США і КНР, він відповів ретельно сформульованою фразою, що Японія підтримуватиме зв'язки з обома державами, незалежно від зростання напруженості між ними. Він підкреслив як важливість альянсу Японії зі США, так і необхідності подальшого включення КНР у глобальний процес вироблення спільних правил.

За коментарем авторів, у той час як США дещо відсторонились від підтримки регіонального і глобального порядку, Китай виявляв значну активність і намагався формувати регіональний міжнародний порядок у своїх інтересах. Тож Японія мала обирати між співробітництвом з Китаєм і конкуренцією з ним [9].

У серпневих публікаціях відзначались посилення наступальних дій Китаю у військовій і невійськовій сферах, а також не-

обхідність Японії розвивати власну здатність відповідати на ці виклики, незалежно від альянсу зі США. Так, науковий співробітник аналітичного центру «Азійсько-Тихоокеанська ініціатива», колишній генерал-лейтенант Повітряних сил самооборони О. Садамаса писав про потребу в черговий раз переосмислити альянс Японії й США [6]. З одного боку, відзначалась його важливість як основного інструменту підтримки миру і стабільності в ІТР та стримування агресивних дій Китаю. З іншого боку, існувала потреба його перегляду і вироблення нової форми для ефективної відповіді на регіональні зміни, що дозволило б Японії розвивати власні можливості у сферах, у яких вона не могла покладатися на альянс [6].

Підтвердженням цього є дії Китаю в той час, коли внаслідок поширення COVID-19 серед моряків авіаносця «Теодор Рузвельт», його було ізольовано на о. Гуам майже на два місяці. Це створило вакуум присутності США в Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Для Китаю, за оцінками автора, розповсюдження коронавірусної інфекції на країни Заходу є шансом зміцнити свій регіональний вплив і продемонструвати свою силу. Так, наприкінці березня 2020 р. китайське судно з ракетами класу «Хубей» здійснило 4-денні військові навчання в Східно-Китайському морі. У квітні авіаносець «Ляонін» і п'ять інших військових кораблів КНР вперше увійшли у води між основним островом у префектурі Окінава і о. Мійяко. З 8 травня три дні поспіль урядові судна КНР вторгались в територіальні води Японії біля о-вів Сенкаку. У Південно-Китайському морі військові кораблі КНР спрямували радар на філіппінське судно, інший урядовий корабель протаранив і потопив в'єтнамський риболовецький човен. Китай активізував провокації проти Тайваню. На офіційному сайті Народної визвольної армії було поширено повідомлення про наміри КНР об'єднати Тайвань з КНР силовими методами.

Китай перейшов у наступ також і в інших сферах, включаючи економіку, шляхом встановлення високих тарифів, заборони

імпорту сільськогосподарської продукції з країн, з якими не вдавалося домовитися, заборони експорту чи обмеження візитів у ці країни. У квітні 2020 р. хакерська група «Електрик Панда», яка мала зв'язки з урядом КНР, здійснила атаки проти 38 технологічних компаній США, які мали доступ до секретної інформації. Це зачіпало широке коло стратегічних інтересів Японії й інших держав. Протидія цим кібератакам була нагальною потребою японського уряду.

За висновками автора, коронавірусна криза прискорила завершення існування «американського світу», коли США, як наддержава, з часу закінчення Другої світової війни забезпечували період відносного миру. У нових умовах японсько-американський альянс був необхідним, але недостатнім. Він мав і надалі забезпечувати значну частину оборони Японії, в тому числі стримувати військову силу Китаю, але не міг протидіяти іншим загрозам. Японський уряд був змушений самотійно протидіяти інформаційним маніпуляціям й іншим невійськовим загрозам з боку КНР. Оскільки для Японії альянс зі США був життєво важливим, японський уряд мав діяти більш проактивно для збереження і розвитку американської військової присутності в регіоні.

У іншій статті, опублікованій у серпні 2020 р., за авторства професора Університету Тама і радника аналітичного центру «Тихоокеанський форум» (Гонолулу, США) Б. Глоссермана зазначалась потреба переосмислення і більш чіткого формулювання багатьох концепцій в нових умовах світового розвитку, включаючи концепції стосовно конкуренції великих держав і ролі США в світі. Автор вважав, що використання старих концепцій для аналізу нової міжнародної ситуації не продуктивне. Знову настав час аналізувати не деталі, а «велику картину». Існувала потреба створення нових інституцій і механізмів, а також нового визначення співробітництва, координації і форм лідерства. У центрі цих процесів мав залишатися американсько-японський альянс [2].

У статті президента і виконавчого директора Японського товариства у Нью-Йорку Дж. Вокера робився акцент на величез-

ному інтересі Японії до президентських виборів у США і важливості їхніх результатів для американсько-японських відносин. «Ніколи раніше ставки... не були настільки високими, зважаючи на поточну поляризацію і глобальну нестабільність» [12]. У той час як адміністрація Д. Трампа відштовхнула багатьох традиційних союзників США, Японія залишилась на їхньому боці, незважаючи на суттєві відмінності в політиці й на реалізацію власного порядку денного з багатьох питань. Водночас в Японії зростала невпевненість в тому, що Ш. Абе був єдиним лідером, здатним управляти відносинами з Д. Трампом. Посилились дискусії з питання, чи була адміністрація Республіканської партії традиційно «кращою» для Японії.

Як зазначалось в одній зі статей, яка відображала точку зору японського істеблішменту, Д. Трамп був «меншим з двох зол» для Японії, оскільки його якості були добре відомі, а команда Ш. Абе була найкращою для управління відносинами зі США під час його другого терміну. Проте у разі перемоги Д. Байдена оптимальною була б фігура іншого прем'єр-міністра, зважаючи на «незвично близькі відносини» між Ш. Абе і Д. Трампом.

Д. Байден був типовою фігурою вашингтонського істеблішменту, мав довгу політичну кар'єру і добре орієнтувався у зовнішній політиці, що позитивно оцінювалось в Японії. Проте існувала стурбованість стосовно того, наскільки лівою буде нова Демократична партія, ліве популістське крило якої представляв Б. Сандерс. Також багато хто в Японії вважав, що перемога Д. Байдена фактично означатиме «третю адміністрацію Обама», у той час як світ за останні чотири роки кардинально змінився. Наступний президент США мав не лише об'єднати країну і дати ефективну відповідь на кризу, спричинену COVID-19, але й протидіяти зростаючому враженню, що майбутнє – за КНР, а не за США. У цьому він потребуватиме допомоги Японії, вважав Дж. Вокер, тож американсько-японські відносини мали зміцнитися за будь-якого президента. Тим більше, що на його думку,

підходи адміністрацій Б. Обама і Д. Трамп до відносин з Японією суттєво не відрізнялись [12].

16 вересня 2020 р. в Японії відбулась зміна уряду, який очолив Йосіхіде Суга. Він заявив про продовження політики Ш. Абе, спрямованої на зміцнення альянсу зі США для протидії військовій експансії КНР в Східно-Китайському і Південно-Китайському морях [4].

У тому ж місяці виповнилось п'ять років з часу прийняття у вересні 2015 р. «історичного законодавства», яке дозволяло участь Японії у колективній самообороні, у тому числі використання японських сил за кордоном для допомоги дружній державі, на яку було здійснено напад. Цьому передувала нова інтерпретація в 2014 р. ст. 9 Конституції Японії. На основі цього законодавства Сили самооборони Японії могли брати участь у захисті кораблів, літаків, зброї і військового спорядження США. За інформацією міністра оборони Японії, такі дії здійснювались двічі в 2017 р., 16 разів у 2018 р. і 14 разів у 2019 р. Також з 2019 р. проводились спільні багатосторонні навчання, спрямовані на захист і порятунок японських громадян поза межами Японії у разі загрози їм унаслідок природних лих і терористичних нападів. Унаслідок того, що законодавство 2015 р. суттєво розширило можливості спільної відповіді Японії і США на загрози безпеці, їхній альянс зміцнився, а його потенціал стримування і реагування суттєво зріс. Водночас суттєво зросла ймовірність залучення Японії до військового конфлікту між США і КНР у разі його виникнення [4].

6 жовтня 2020 р. відбулась перша зустріч прем'єр-міністра Й. Суги з держсекретарем США М. Помпео [10]. За коментарем газети, М. Помпео хотів впевнитись, що із застосуванням Вашингтоном більш наступальної тактики щодо КНР, відносини між США і Японією, які стали «міцнішими, ніж будь-коли», не послабляться. З огляду на дії Китаю, спрямовані на посилення свого зростаючого впливу в ІТР, Й. Суга висловився за зміцнення регіональних зв'язків.

Під час зустрічі М. Помпео і міністра закордонних справ Японії Т. Мотеґі йшлося про співробітництво двох держав у справі реалізації спільного бачення «вільного і відкритого Індійсько-Тихоокеанського регіону». Т. Мотеґі запевнив М. Помпео, що зв'язки між Японією і США є «основою миру і стабільності у регіоні» і новий уряд буде їх розвивати. Ця зустріч відбулась напередодні неформального Чотиристороннього безпекового діалогу міністрів іноземних справ Японії, США, Австралії й Індії (так званої «Четвірки»), під час якого вони обговорили спільну відповідь на пандемію коронавірусу і зростаючу асертивність Китаю [10].

За висновком професора Університету Кейо і директора аналітичного центру «Азійсько-Тихоокеанська ініціатива» Юічі Хосайї [3], поточні зміни в американсько-китайських відносинах відображали не лише відступ США від політики залучення КНР, яка розпочалась у 1971 р., з часу візиту в Пекін Г. Кіссінджера, радника президента Р. Ніксона з національної безпеки, але й можуть призвести до повної зміни політики США щодо Китаю, яку вони здійснювали з 1912 р.

Хоча після 1947 р. підходи США до Японії змінились, але у той час не очікувалось, що вона стане їхнім стратегічним партнером. Її завдання полягало лише в тому, щоб надавати землю для військових баз США. Тож з кінця 1940-х до кінця 1970-х рр. мир забезпечувала переважаюча сила США за підтримки військових баз в Японії, а не американсько-японське співробітництво. Відновлення зв'язків США з Китаєм після візиту Г. Кіссінджера відображало прагнення Вашингтона підтримувати порядок в Азії шляхом співробітництва з Пекіном. Його ключовим компонентом було припущення про можливість відновлення японського милітаризму.

Така основоположна концепція, на думку Ю. Хосайї, існувала до 2020 р. Лише за адміністрації Д. Трампа виявились наміри змінити азійську політику США, яка до того спиралась на співробітництво з КНР. Це, між іншим, засвідчили промови заступника

радника з національної безпеки М. Пітінгера в Університеті Вірджинії 4 травня 2020 р. і держсекретаря М. Помпео в Президентській бібліотеці Р. Ніксона 23 липня 2020 р. Обидва відзначали, що сподівання урядів США на антиімперіалістичні й демократичні зміни в Китаї так і не реалізувались.

Унаслідок цього, на думку Ю. Хосайї, нарешті настав час, коли Японія могла стати справжнім партнером США. Необхідні передумови для цього було створено: Японія поділяла спільні з США цінності, включаючи свободу, демократію і підтримку ліберального міжнародного порядку. Щоб відігравати більш активну роль у забезпеченні миру і стабільності у регіоні як стратегічний партнер США, Японія мала демонструвати достатню силу. Вона не могла володіти таким же рівнем військових можливостей як США, адже саме розвиток на невійськовій основі дозволив їй здобути довіру міжнародної спільноти. Проте уряд Ш. Абе зобов'язався відігравати більшу роль у регіоні на основі концепції «проактивного внеску в мир» і реалізації «стратегії вільного і відкритого Індійсько-Тихоокеанського регіону». Очікувалось, що уряд Й. Суги продовжить її реалізацію [3].

Як зазначалось у статті С. Сугіями і Дж. Джонсона, опублікованій за день до президентських виборів [8], в Японії з тривогою спостерігали за наближенням електоральної кризи в США з огляду на напружену боротьбу за Білий дім, оголошення Д. Трампом своєї перемоги без очевидних доказів і вимогу припинити підрахунок голосів, які поступали поштою. Експерти прогнозували, що результати виборів могли деякий час з'ясовувати в судах. У зв'язку з цим США могли зосередитись на своїх внутрішніх справах впродовж тижнів і навіть місяців, що створювало для союзників, включаючи Японію, ситуацію невизначеності. Також союзники уважно спостерігали за тим, наскільки стійкими виявляться інституції США для здолання наслідків цієї політичної кризи.

Японський уряд утримався від коментарів стосовно ситуації, що склалась у США. Коли прем'єр-міністра Й. Сугу запитали

про це під час дебатів у парламенті, він заявив, що зосереджений на розбудові відносин з наступним президентом, адже альянс з США є наріжним каменем дипломатії Японії. Водночас, з огляду на «незвично тісні зв'язки» Ш. Абе з Д. Трампом, передбачалось, що в разі його перемоги, перший візит прем'єр-міністра до США мав відбутись якомога швидше, вже до кінця 2020 р. для підтвердження міцності альянсу і відносин в цілому. У разі перемоги Дж. Байдена він мав відбутися після його інавгурації. Й. Суга намагався уникнути повторення ситуації 2016 р., коли уряд Ш. Абе вважав шанси Д. Трампа на перемогу не суттєвими і не встановив контактів з його передвиборчим штабом. У 2020 р., за словами прем'єр-міністра, його уряд мав зв'язки зі штабами обох кандидатів.

Ця публікація вмещувала значно більшу критику політики Д. Трампа, ніж попередні. За коментарем авторів, незважаючи на тісні особисті зв'язки з Ш. Абе, Д. Трамп неодноразово критикував Японію за недостатній внесок у фінансування військових баз США, намагався поєднати питання безпеки і торговельних практик японського уряду, вимагав від Японії більших поступок і погрожував вивести американські війська. Японському уряду вдавалось обходити ці вибухонебезпечні для відносин питання і зосереджуватись натомість на таких сферах співробітництва як стримування ядерних амбіцій Північної Кореї і вирішення проблем, які створювали більш асертивні дії Китаю.

Натомість Д. Байден тривалий час вважав, що зв'язки з Японією були наріжним каменем стабільності й безпеки у регіоні. Під час передвиборчої кампанії він обіцяв реконструювати альянси, відновити участь США у багатосторонніх угрупованнях і використовувати дипломатію як «перший інструмент американської сили». Очікувалось, що адміністрація Дж. Байдена застосує більш традиційний підхід до американсько-японського альянсу і регіону в цілому, а також більшою мірою акцентуватиме на важливості співробітництва між Японією і Республікою Корея, відносини між якими за останні роки суттєво погіршились. Пе-

редбачалось, що адміністрація Байдена не відмовиться від Індійсько-Тихоокеанської стратегії Д. Трампа, зосередженої на створенні коаліції демократичних держав зі схожими поглядами на загрози регіональній безпеці, з метою компенсації зростаючої військової і економічної могутності Китаю. Водночас автори прогнозували, що через негативний вплив пандемії на економіку США увага нового президента буде сфокусована передусім на внутрішніх проблемах [8].

У публікації І. Рейнольдз і Е. Нобухіро [5], яка з'явилась через день після виборів, коли їх результати ще були невідомі, висвітлювались підходи до відносин Японії з США і КНР радника прем'єр-міністра у сфері зовнішньої політики, колишнього дипломата Каніхіко Міяке. Він вважав, що через зростання могутності Китаю відносини з Японією, і східно-азійська політика в цілому, стануть для США більш важливими. У зв'язку з посиленням суперечностей з Пекіном, Вашингтон потребуватиме підтримки Японії більше, ніж раніше, незалежно від того, хто переможе на президентських виборах. За нової адміністрації ці суперечності не зникнуть, оскільки представники обох партій (Республіканської і Демократичної) вважали КНР основним стратегічним суперником США. Дж. Байден, який в минулому підтримував стратегію залучення Китаю, під час передвиборчої кампанії прийняв більш жорсткий тон і висловлювався за скоординовані зусилля союзників, спрямовані на його стримування.

На думку К. Міяке, через внутрішню опозицію адміністрації Байдена буде важко відновити участь США у Транс-Тихоокеанському партнерстві. Хоч передбачалось, що вона не вимагатиме чотирикратного збільшення Японією фінансової підтримки американських баз, як це було при Д. Трампі, проте вона також могла вимагати від Токіо платити більше.

Хоч дехто в правлячій Ліберально-демократичній партії наполегливо закликав до проведення більш жорсткої лінії щодо Китаю, уряд Й. Суґи унікав будь-яких дій, які могли погіршити відносини з ним. К. Міяке обстоював думку, що уряд Й. Суґи

мав підтримувати гарні відносини як зі своїм єдиним офіційним союзником – США, так і з найбільшим торговельним партнером – Китаєм. На думку К. Міяке, якщо ворожнеча між США і КНР триватиме, можна очікувати, що китайський уряд прагнучиме до покращення відносин з Японією.

Також І. Рейнольдз і Е. Нобухіро посилались на думку Макса Бокуса, колишнього сенатора (Демократична партія) і посла в КНР за адміністрації Б. Обама, що чим більше войовничою ставала політика Америки щодо Китаю, тим більше в Пекіні посилювались «яструби» [5]. Усе це свідчило про прагнення уряду Й. Суґи унікати погіршення відносин з Китаєм і надмірної залежності від США.

21 листопада 2020 р., майже через три тижні після президентських виборів у США, газета «Джепен Таймс» опублікувала огляд японської преси щодо висвітлення їх результатів [7]. Проаналізовані матеріали містили переважно критику дій Д. Трампа.

У статті С. Їтсува проводились аналогії між відмовою Д. Трампа визнати результати президентських виборів і ситуацією, яка склалася в професійному сумо у зв'язку з відмовою травмованих спортсменів, етнічних монголів, визнати свою поразку. Це суперечило естетиці *isagiyoosa* (рішучого рішення про відставку, мужності) і *hikigiwa* (розуміння того, коли піти у відставку), яка високо цінувалась японцями. Обидва бійці були повністю позбавлені такого розуміння.

Як зазначав впливовий консервативний щотижневий журнал «Сукан Сінчо», єдиною можливістю для Д. Трампа отримати перемогу «з позиції того, хто програє», було звернення до Верховного суду. Адже рішення Верховного суду не перераховувати голоси у штаті Флорида забезпечило перемогу Дж. У. Буша на виборах 2000 р. Швидке призначення Д. Трампом консервативного судді Емі Коні Барретт після смерті ліберального судді Рут Бейдер Гінсберг розглядалось як стратегічний крок у разі виникнення спірної ситуації.

Відомий коментатор Ікіра Ікегамі зазначав, що відмова Д. Трампа визнати результати виборів і привітати свого супер-

ника засвідчила наскільки глибоким став розкол Америки за останні чотири роки. Д. Трамп називав новини, які йому не подобались, «фейковими», а репортерів Сі-Ен-Ен (CNN) – «ворогами народу». Він звільняв співробітників, які з ним не погоджувались. Під час протестів перед Білим домом під гаслом «Життя чорних має значення» (Black Lives Matter) він втік до бункера і мовчазно визнав право на існування радикальних конспіративних теорій типу QAnon.

Відомий журналіст-міжнародник Мікіо Харуна вважав, що за адміністрації Д. Байдена японсько-американські відносини стабілізуються і переживатимуть «медовий місяць». Водночас висловлювалась думка, що Японія не може назавжди зберігати свою залежність від США. Під час президентства Д. Трампа існував шанс повністю змінити японсько-американські відносини. Проте Японія здійснювала дипломатію, орієнтовану на гостинність (*omotenashi*) і, на жаль, втратила цей шанс.

У одній з публікацій (від 20 листопада 2020 р.) висловлювалась думка, що проблеми з переходом влади в США до нової адміністрації могли спричинити кризу в Східній Азії. У той час як непередбачуваність Д. Трампа могла стримувати Китай від агресивних дій, політичний вакуум, який виник унаслідок внутрішньої кризи в США, міг спонукати Пекін до більш сміливих дій. Китай міг скористатись цією ситуацією, щоб оволодіти Тайванем, а одночасно й островами Сенкаку [7]. Така постановка питання знову привертала увагу до проблеми надмірної залежності Японії від США і потреби позбавитись від неї.

Висновки. Таким чином, огляд публікацій газети «Джепен Таймс» виявив наступні основні теми з досліджуваної проблематики, які вона транслювала. По-перше, важливість для Японії президентських виборів 2020 р. з точки зору потенційного впливу їх результатів на політику США і двосторонні відносини. По-друге, зацікавленість Японії як в подальшому зміцненні відносин альянсу безпеки зі США, так і в одночасному оновленні цього альянсу, з огляду на нові міжнародні умови та здобуття

більших можливостей для захисту своєї безпеки поза його межами. По-третє, стурбованість потенційним негативним впливом на Японію посилення напруженості в американсько-китайських відносинах. По-четверте, зацікавленість Японії в нормальних відносинах з Китаєм, своїм основним торговельним партнером, а також у стримуванні його асертивних дій колективними зусиллями зацікавлених держав. По-п'яте, посилення регіональної і глобальної ролі Японії на основі реалізації принципів мультилатералізму, включаючи формування багатосторонніх торговельно-економічних угод. По-шосте, негативні оцінки правого і лівого популізму в США, який уособлювали Д. Трамп і Б. Сандерс, прогнози стосовно його негативного впливу на американсько-японські відносини, на роль США і Японії в світі. По-сьоме, уникнення критики Д. Трампа і його політики до президентських виборів та суттєве посилення критики після його відмови визнати свою поразку на виборах. По-восьме, позитивне сприйняття перемоги на президентських виборах поміркованого і досвідченого політика Дж. Байдена як такого, що найбільше відповідав інтересам Японії. Водночас визнання того, що за його адміністрації деякі проблемні питання двосторонніх відносин знову будуть актуалізовані.

Використані джерела та література

1. Funabashi Yoichi. Will American Populism Damage Japan? *The Japan Times*. March 8, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/03/08/commentary/japan-commentary/will-american-populism-damage-japan/>
2. Glosserman Brad. Japan and the “Great Power Competition”. *The Japan Times*. Aug. 17, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/08/17/commentary/japan-great-power-competition/>
3. Hosoya Yuichi. Ensuring Japan’s Future as a Strategic Partner of the U.S. *The Japan Times*. Oct. 8, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/10/08/commentary/world-commentary/ensuring-japans-future-strategic-partner-u-s/>
4. Japan-U.S. Military Ties Deepening Five Years after Collective Self-defense Law. *The Japan Times*. Sep. 19, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/09/19/national/japan-us-military-collective-self-defense/>

5. Reynolds Isabel, Nobuhiro Emi. U.S. Will Need Japan More as China Tensions Rise, Suga Aide Says. *The Japan Times*. Nov. 7, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/07/national/us-japan-china-suga/>
6. Sadamasa Oue. It's Time to Rethink the Japan-U.S. Alliance. *The Japan Times*. Aug. 13, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/08/13/commentary/world-commentary/time-rethink-japan-u-s-alliance/>
7. Schreiber Mark. Japanese Media Weigh in on the U.S. Election. *The Japan Times*. Nov. 21, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/21/national/media-national/japanese-media-us-election/>
8. Sugiyama Satoshi, Johnson Jesse. Future Direction of U.S.-Japan Relationship in Balance as Election Results Stall. *The Japan Times*. Nov. 4, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/04/national/politics-diplomacy/us-japan-relations-presidential-election/>
9. Sugiyama Satoshi, Johnson Jesse. Japan Threads the Needle as U.S.-China Animosity Hits New Highs. *The Japan Times*. June 7, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/06/07/national/politics-diplomacy/japan-us-china-animosity-shinzo-abe/>
10. Sugiyama Satoshi, Johnson Jesse. Suga Clears First Diplomatic Hurdle in Meeting with Pompeo. *The Japan Times*. Oct. 6, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/10/06/national/mike-pompeo-yoshihide-suga-tokyo-japan-quad/>
11. Tatsumi Yuki. How the U.S. Election Will Impact Japanese Politics. *The Japan Times*. Feb. 21, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/02/21/commentary/japan-commentary/u-s-election-will-impact-japanese-politics/>
12. Walker Joshua W. The Impact of the U.S. Presidential Election on Japan-U.S. Relations. *The Japan Times*. Aug. 21, 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/08/21/commentary/world-commentary/us-presidential-election-japan-us-relations/>

УДК: 327.339.924

Нагорняк М. М.

УЧАСТЬ ЯПОНІЇ В РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Анотація. У статті розглядаються особливості підходу Японії до участі та реалізації інтеграційних проектів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні(АТР) в перші десятиліття ХХІ ст. Під-